

Smulkaus ir vidutinio verslo produktyvumo tyrimas

2024 m. gruodis

Turinys

Santrauka.....	3
I. Tarptautinės literatūros apžvalga: teorinės implikacijos	4
1) Iššūkiai apibrėžiant produktyvumą	4
2) Veiksniai, lemiantys verslo produktyvumą	4
II. Lietuvos statistinių rodiklių apžvalga	6
1) Lietuvos verslo produktyvumo raida Europos Sąjungos kontekste	6
2) Lietuvoje veikiančių įmonių darbo našumas pagal ekonominės veiklos sektorius.....	7
3) Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo apžvalga.....	9
4) Smulkių ir vidutinių įmonių produktyvumo atotrūkio analizė.....	10
5) Mažų ir vidutinių įmonių prieiga prie išorinių finansavimo šaltinių...	12
6) Verslo investicijos į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą.....	13
7) Dirbtinio intelekto įrankių naudojimas versle	14
III Tyrimą ribojantys veiksniai ir rekomendacijos	15
1) Tyrimą ribojantys veiksniai.....	15
2) Rekomendacijos	15
Priedai	17
Literatūros sąrašas	18

Santrauka

Lietuvos verslo produktyvumas sparčiai augo vydamasis Europos Sąjungos vidurkį nuo narystės bendrijoje pradžios, tačiau po 2021 m. pasiekto iki šiol aukščiausio turėto rezultato – 84,9% ES vidurkio, Lietuvos produktyvumo rodiklis pradėjo atsilikinti nuo bendrijos vidurkio (82,8% 2022 m. ir 80,9% 2023 m.). Lėčiau augančiam Lietuvos verslo produktyvumui įtakos gali turėti mūsų ekonomikos struktūra (didžiausią pridėtinę vertę kuriantys sektoriai Lietuvoje sudaro mažesnę dalį lyginant su lyderiaujančiomis ES valstybėmis), spartus įmonių smulkėjimas (smulčiausios įmonės demonstruoja vidutiniškai perpus mažesnius darbo našumo rodiklius lyginant su stambiais to paties sektoriaus įmonėmis), įvairūs kiti vidiniai ir išoriniai veiksniai, plačiau aptariami šio tyrimo pirmoje dalyje.

Atmetus energetikos ir gamtinių išteklių gavybos sektorius, Lietuvoje, kaip ir daugelyje McKinsey tyrime apžvelgtų šalių, produktyviausias yra informacijos ir ryšių sektorius. Šiame sektoriuje, dominuoja labai mažos įmonės – beveik 90% informacijos ir ryšių sektoriaus įmonių įdarbina iki 10 darbuotojų. Vis dėl to, žvelgiant į sukuriama pridėtinę vertę matome, kad šios įmonės sukuria vos 13% visos šio sektoriaus pridėtinės vertės, kai tuo tarpu stambiausios įmonės (250+ darbuotojų) sugeneruoja beveik 40% sektoriaus pridėtinės vertės. Šiame sektoriuje matomas ir didelis produktyvumo atotrūkis tarp pačių smulčiausių (0-9 darbuotojai) bei mažų (10-19 darbuotojų) įmonių, indikuojantis didelį potencialą augti įmonių produktyvumui joms augant ir plečiant savo veiklą.

Smulkių įmonių atotrūkį lemia ir sudėtingesnė prieiga prie išorinių finansavimo šaltinių. Šiame tyrime apžvelgiami Lietuvos banko duomenys rodo, kad kas antra smulki įmonė susiduria su atmetamomis arba tik iš dalies tenkinamomis kredito paraiškomis, mažos įmonės dažniau susiduria su sunkumais gauti valstybės paramą verslui (dažna įmonė nurodė, kad jiems trūko informacijos apie galimus finansavimo šaltinius, paraiškos sąlygas, etc.). Savais likvidžiais resursais mažos įmonės sunkiau gali užtikrinti ne tik savo veiklos tęstinumą, bet ir investicijas į inovacijas, galinčias paskatinti produktyvumą.

Šalia finansinių iššūkių, įmonės susiduria ir su vadybinių ar technologinių įgūdžių trūkumu, ribojančiu galimybes prisitraukti išorės investicijas, savais resursais skaitmenizuoti savo veiklą ar pasinaudoti sparčiai besivystančiais dirbtinio intelekto įrankiais, kurie galėtų padėti skatinti produktyvumo augimą mažose įmonėse.

I. Tarptautinės literatūros apžvalga: teorinės implikacijos

1) Iššūkiai apibrėžiant produktyvumą

Sparčiai besivystančiame verslo pasaulyje produktyvumas yra viena esminių sąlygų verslams augti ir likti konkurencingiems¹. Nors produktyvumas kaip verslo sėkmės indikatorius yra dažnai minima sąvoka, tačiau šios koncepcijos supratimas, matavimas ir praktinis pritaikymas yra lemiamas skirtingų veiksmų, todėl neretai tampa iššūkiu. Įmonėms kyla klausimų ne tik kaip efektyviai išnaudoti turimus vidinius išteklius ir pasiekti geresnių rezultatų. Globaliu mastu stiprėjanti technologijų ir inovacijų įtaka taip pat keičia produktyvumo sampratą ir vertinimo galimybes.

Produktyvumo apibrėžimų yra skirtingų, tačiau pagrindiniai juose dominuojantys elementai yra trys: *ekonominiai, žmogiškieji ir technologiniai produktyvumo veiksniai*. Produktyvumas yra suvokiamas kaip – efektyvumo rodiklis, kuris matuoja kaip yra išnaudojami turimi išteklių norint sukurti produktus ar paslaugas; būdas pamatuoti kiek ekonominės vertės sukurama per vieną valandą arba kokia sukurama pridėtinė vertė tenka vienam darbuotojui (McKinsey, 2024). Produktyvumas taip pat atspindi gebėjimą pagaminti daugiau produkcijos, geriau tvarkantis su turimais išteklių, generuojant naujas idėjas, taikant technologinius sprendimus ir tobulinant verslo modelius (OECD, 2024).

Pagrindinė problema, su kuria produktyvumo tematikoje susiduria verslai, yra santykis tarp to, kiek resursų sunaudojama ir koks rezultatas gaunamas, nes neretai didesnės investicijos negarantuoja norimų rezultatų, pavyzdžiui, didesnės gamybos apimtys neužtikrina didesnio klientų pasitenkinimo produktu².

2) Veiksniai, lemiantys verslo produktyvumą

Literatūroje galima rasti, kad produktyvumas apima kietuosius (angl. *hard*) ir minkštuosius (angl. *soft*) veiksmus, kurie atspindi įmonių veikimą, įskaitant verslo praktikas, formuojančias darbinę aplinką, organizacinę struktūrą, technologinių sprendimų pritaikymą ir investicijas į tyrimus bei plėtrą. Minkštieji veiksniai, kurie priklauso nuo žmonių veiksmų, dažnai yra mažiau analizuojami, tačiau dalyje tyrimų yra aptariami lyderystės įgūdžiai, organizacinės kultūros ar darbuotojų gerovės veiksniai (Owalla, Brooks 2019: 20). Apibendrintai, verslo produktyvumo veiksniai gali būti įvardijami kaip vidiniai ir išoriniai:

¹ Economic Growth, Increasing Productivity of SMEs, and Open Innovation, 2, 2021.

² How Business Can Approach "The Productivity Problem" Today, [How Businesses Can Approach 'The Productivity Problem' Today](#), 2022.

Po COVID-19 pandemijos nemažai verslų tapo labiau efektyvūs, peržiūrėjo savo produktus, paslaugas, verslo modelius, tapo lankstesni, o tai potencialiai prisideda prie spartesnio produktyvumo augimo (McKinsey, 2021). Teigiama, kad ypač dabar verslo produktyvumo didėjimui yra reikalingos technologinės inovacijos. Kartu su tuo yra būtinos tinkamos žinios, gera vadyba, ir žmogiškųjų išteklių kompetencijų stiprinimas. Esminis ir pasikartojantis ekonominę veiklą vykdančio subjekto tikslas - išlikti rinkoje ir gebėti strategiškai numatyti strategiškai verslo aplinką ir būti konkurencingu (Open Innovation, 2021).

Vis dėlto, nepaisant augančio suvokimo apie produktyvumo augimo svarbą, spartesnius procesus stabdo keletas veiksnių: prieigų prie finansų rinkų trūkumas; prasti vadybiniai gebėjimai (Roland, LSE, 2020). Be to, smulkių įmonių produktyvumas yra perpus mažesnis nei didelių įmonių (McKinsey Report, 2024). Vis dar menkai versle yra taikomi dirbtinio intelekto įrankiai, kurie apima visų turimų išteklių mobilizaciją; gamybos procesų koordinavimą; talentingų žmonių įgalinimą (Peretz-Andersson et al. 2024). Teorinėse diskusijose tai yra vadinama kaip išteklių instrumentavimo (angl. *orchestration*) teorija, skirta suprasti kaip kartu sujungti dirbtinio intelekto technologijas, žmones ir procesus, taip sukuriant vertę kuriant dirbtinio intelekto sprendimus organizacijose (Zhang et al. 2021). Dalinamasi, kad dirbtinio intelekto sprendimai tapo itin svarbūs gamybinę veiklą vykdančiose įmonėse, kas leido pasiekti optimalias veikimo sąlygas ir skatinti efektyvų veikimą, kartu su tuo didinant konkurencingumą (Brynjolfsson, McAfee 2017). Vis dėlto, mažesnėms smulkioms ir vidutinėms įmonėms technologinių sprendimų diegimas reiškia padidėjusius kaštus, išaugusį poreikį itin kvalifikuotai darbo jėgai (Wang et al. 2022). Bendrai, inovacijų plėtra, kuri reikalinga palaikyti ir padidinti verslų produktyvumą, yra remiama keliomis strategijomis: a) gerinti įgūdžius, ugdyti kompetencijas, įgalinti darbuotojus ir didinti jų gerovę; b) kurti naujus produktus ir gerinti esamų kokybę; c) diegti technologines inovacijas, tvaraus veikimo strategijas.

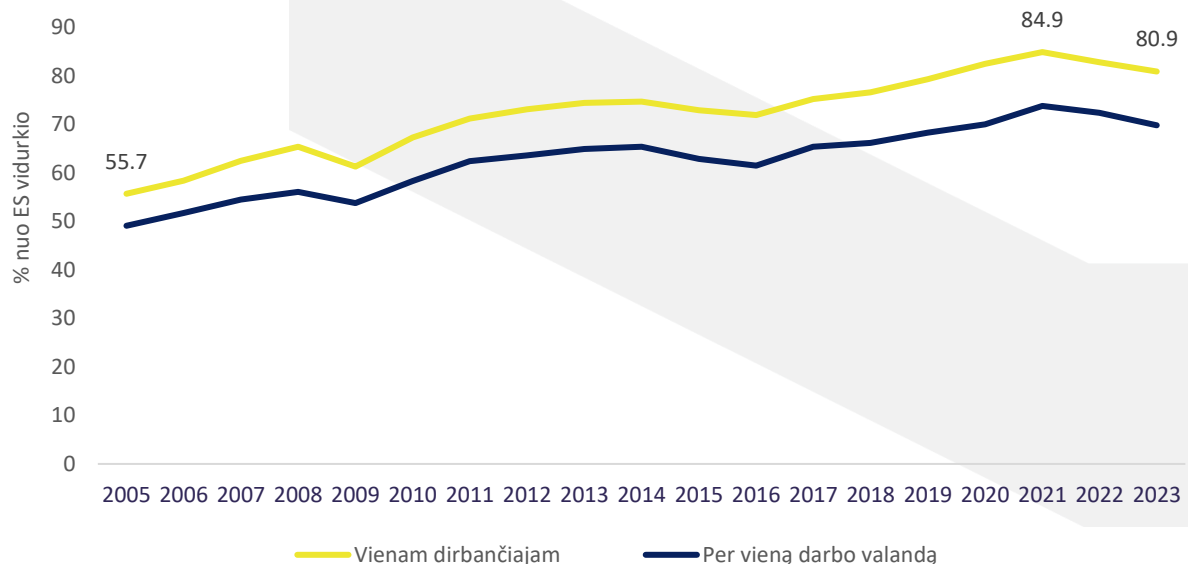
Apibendrinant, produktyvumas kaip verslo augimą žymintis veiksnys yra aptariamas plačiai, įtraukiant minkštuosius ir kietuosius, vidinius ir išorinius veiksnius. Tai daro didelę įtaką ne tik produktyvumo gerinimui, bet ir skatina imtis sprendimų, kurie ilgai tampa strategiškai svarbūs verslo konkurencinėje kovoje.

II. Lietuvos statistinių rodiklių apžvalga

1) Lietuvos verslo produktyvumo raida Europos Sąjungos kontekste

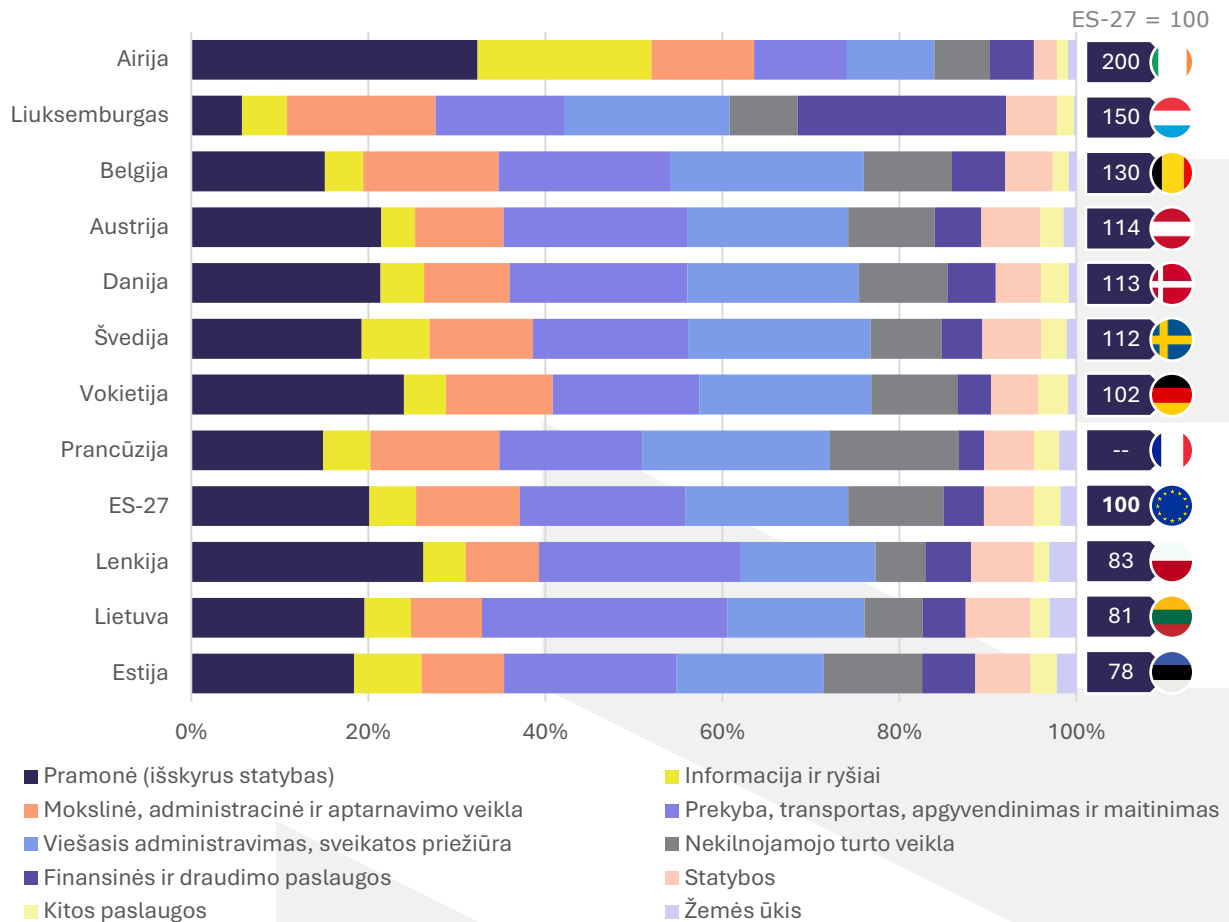
Per narystės Europos Sąjungoje laikotarpį bendras Lietuvos verslo produktyvumas itin sparčiai augo ir vijosi bendrijos vidurkį. Tačiau pasiekus 80% ES vidurkio, Lietuvos verslo produktyvumo augimas sulėtėjo, ir nors pastaraisiais metais toliau fiksuojamas augantis darbo našumas, visgi atsilikimas nuo ES vidurkio nebemažėja, o 2022 ir 2023 metais netgi šiek tiek išaugo (žr. pav. 1). Tai sietina su Lietuvos verslo struktūra, kur vis dar dominuoja mažesnės pridėtinės vertės sektoriai, lyginant su pirmaujančiomis ES šalimis, tokiomis kaip Airija, Liuksemburgas, Belgija ar Švedija (žr. pav. 2). Lietuvoje pramonės, informacijos ir ryšių bei mokslinės ir profesinės veiklos sektoriai sudaro apie trečdalį visos ekonomikos – pagal šį rodiklį atsilikame nuo produktyviausių ES šalių narių, taip pat ir nuo bendrijos vidurkio. Būtent šių sektorių įmonės pasižymi aukščiausiu produktyvumu (žr. pav. 3), juose galima siekti didesnio ekonominio ir inovacijų proveržio.

Pav. 1 Lietuvos darbo jėgos produktyvumas, lyginant su Europos Sąjungos vidurkiu, 2005-2023 m.

Šaltinis: Eurostat

Pav. 2 Pasirinktų Europos Sąjungos valstybių, Europos Sąjungos ir Lietuvos ekonomikos struktūra ir bendras produktyvumo rodiklis (proc. nuo ES vidurkio), 2023 m.

Šaltinis: Eurostat ir Inovacijų agentūros skaičiavimai

2) Lietuvoje veikiančių įmonių darbo našumas pagal ekonominės veiklos sektorius

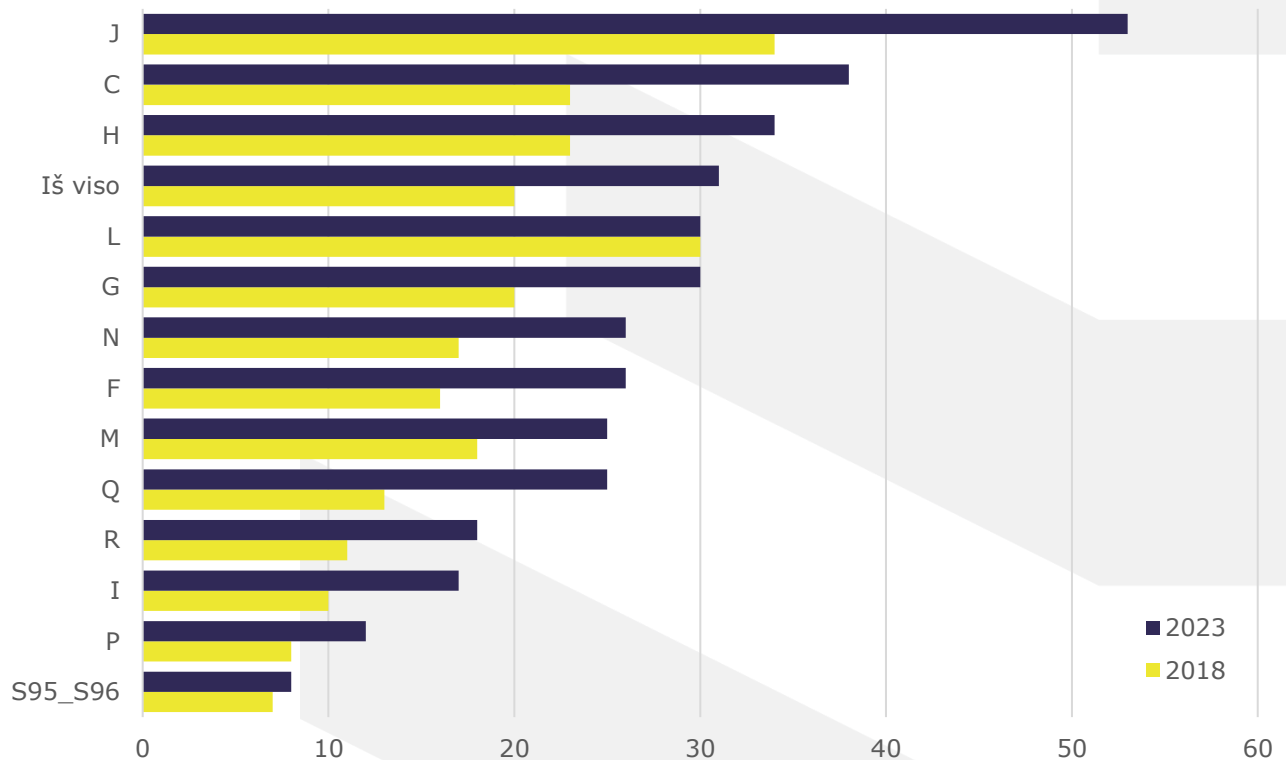
Per 2018-2023 m. bendras darbo našumas Lietuvoje augo 55%, sparčiausiai augo įmonių produktyvumas elektros ir dujų tiekimo (125%), žmonių sveikatos priežiūros ir socialinio darbo (92%) bei apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų (70%) sektoriuose. Itin sparčiam elektros ir dujų tiekimo įmonių produktyvumo augimui labai didelę įtaką turėjo 2022 metais kilusi energetikos kainų krizė, smarkiai išpūtusi šiame sektoriuje sukuriama pridėtinę vertę. Augantys veiklos kaštai (ypač sparčiai augantys atlyginimai, o 2022 m. ir smarkiai išaugusios energijos išteklių kainos) turėjo reikšmingą įtaką sveikatos priežiūros, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų kainoms, o tuo pačiu ir šiuose sektoriuose sukuriamai nominaliai pridėtinei vertei.

Atmetus energetikos ir išteklių gavybos sektorius, kurių kuriamai pridėtinei vertei (o tuo pačiu ir darbo našumo rodikliui) didžiausią įtaką daro aukštos rinkos kainos, produktyviausi Lietuvoje yra informacijos ir ryšių (per 2018-2023 sektoriaus produktyvumas išaugo 56%), apdirbamosios gamybos (augo 65%) ir transporto (augo 48%) sektoriai (žr. pav. 3).

Smulkaus ir vidutinio verslo produktyvumo tyrimas

Su tiesioginiu žmonių aptarnavimu susijusi veikla (sveikatos priežiūra ir socialinis darbas; meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla; apgyvendinimo ir maitinimo sektorius; švietimas; kompiuterių ir asmeninių reikmenų taisymas bei kita asmenų aptarnavimo veikla) išlieka mažiausiai produktyvi – nors šių sektorių produktyvumas auga gan sparčiai dėl išaugusių paslaugų kainų, vieno darbuotojo sukuriama vertė lieka ženkliai mažesnė lyginant su šalies vidurkiu (žr. pav. 3).

Pav. 3 Lietuvos darbo jėgos produktyvumas pagal ekonominės veiklos sektorius, tūkst. EUR tenkančių vienam dirbančiajam, 2018 ir 2023 m.

J – Informacija ir ryšiai, C – Apdirbamoji gamyba, H – Transportas ir saugojimas, L – Nekilnojamojo turto operacijos, G – Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, N – Administracinė ir aptarnavimo veikla, F – Statyba, M – Profesinė, mokslinė ir techninė veikla, Q – Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas, R – Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla, I – Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla, P – Švietimas, S95-S96 – Kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymas; kita asmenų aptarnavimo veikla.

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra ir Inovacijų agentūros skaičiavimai

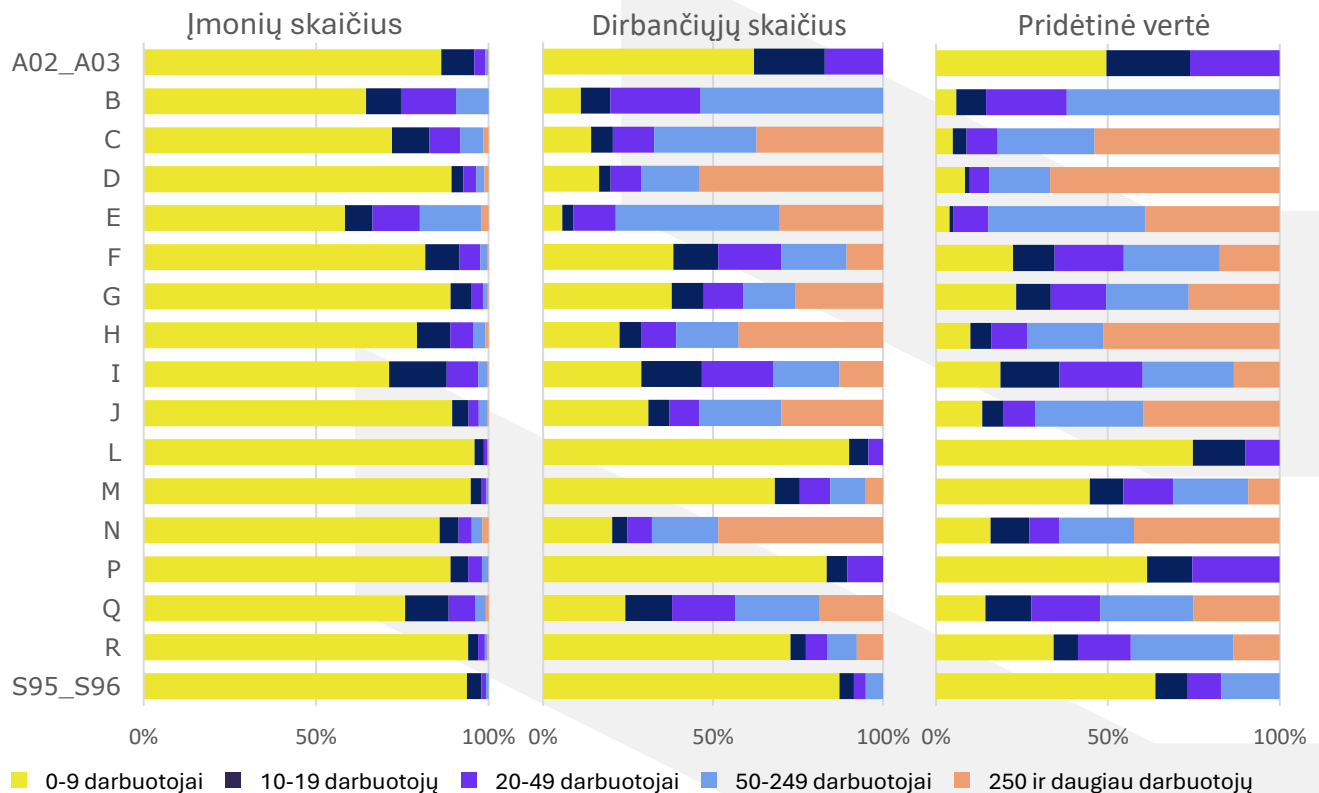
Bendram verslo produktyvumo lėtėjimui įtakos turi ir mūsų verslo įmonių smulkėjimas: pačių smulkesnių įmonių skaičius Lietuvoje auga sparčiausiai, tuo tarpu jų produktyvumo rodikliai daugelyje sektorių rodo ženklų atsilikimą ne tik nuo stambių, bet ir nuo vidutinių įmonių. Tokią tendenciją rodo ne tik Lietuvos duomenys – 2024 m. McKinsey atliktame tyrime atskleidžiama, kad smulkios ir vidutinės įmonės, nepaisant jų svarbios rolės ekonomikoje, yra

perpus mažiau produktyvios lyginant su stambiomis įmonėmis.³ Tyrimo autoriai taip pat pastebi, kad besivystančiose ekonomikos smulkių ir vidutinių įmonių produktyvumas auga sparčiau lyginant su stambiomis įmonėmis, tuo tarpu išsivysčiusiose šalyse sparčiau auga stambių įmonių produktyvumas.

3) Lietuvos smulkaus ir vidutinio verslo apžvalga

Mažos ir vidutinės įmonės Lietuvoje sudaro 99,5% visų šalyje veikiančių įmonių, jose dirba beveik trys ketvirčiai visų dirbančiųjų, sukuriama 63,3% pridėtinės vertės (žr. pav. 4). Lietuvoje sparčiausiai auga pačių mažiausių (iki 5 darbuotojų turinčių) įmonių skaičius – per 2023 m. jų skaičius augo 19,6 tūkst. arba 28%. 2024 m. pradžioje pačios mažiausios įmonės sudarė beveik tris ketvirčius visų šalyje veikiančių įmonių.

Pav. 4 Veikiančių įmonių skaičius, jose dirbančių darbuotojų skaičius ir sukuriama pridėtinė vertė pagal įmonės dydį, 2023 m.

A02-A03 – Miškininkystė ir žuvininkystė, B – Kasyba ir karjerų eksploatavimas, C – Apdirbamoji gamyba, D – Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas, E – Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas, F – Statyba, G – Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, H – Transportas ir saugojimas, I – Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugų veikla, J – Informacija ir ryšiai, L – Nekilnojamojo turto operacijos, M – Profesinė, mokslinė ir techninė veikla, N – Administracinė ir aptarnavimo veikla, P – Švietimas, Q – Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas, R – Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla, S95-S96 – Kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisyimas; kita asmenų aptarnavimo veikla.

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra ir Inovacijų agentūros skaičiavimai

³ A microscope on small businesses: Spotting opportunities to boost productivity, [A microscope on small businesses: Spotting opportunities to boost productivity](#) | McKinsey, 2024.

Įmonių smulkėjimas siejamas su mažųjų bendrijų kaip verslo formos populiarėjimu. Per dešimtmetį mažųjų bendrijų dalis bendroje struktūroje išaugo 22 procentiniais punktais ir 2024 m. pradžioje sudarė 23% visų veikiančių įmonių. Per 2023 m. mažųjų bendrijų skaičius Lietuvoje išaugo daugiau kaip 10 tūkst. arba net 60%. Toks spartus augimas sietinas su mokestinėmis lengvatomis, taikomoms mažosioms bendrijoms, skatinančiomis keisti verslo formą iš individualios veiklos, verslo liudijimo ar individualios įmonės.

4) Smulkių ir vidutinių įmonių produktyvumo atotrūkio analizė

Analizėje apžvelgiami viešai prieinami duomenys apie skirtinguose sektoriuose veikiančių skirtingų dydžių įmonių darbo našumą. Siekiant įvertinti produktyvumo atotrūkį, skirtingų dydžių įmonių darbo našumas yra lyginamas su to paties sektoriaus stambių įmonių (250 ir daugiau darbuotojų) darbo našumu. Dėl riboto stambių įmonių duomenų prieinamumo arba konfidencialumo į tolimesnę analizę nėra įtraukti miškininkystės ir žuvininkystės, kasybos ir karjerų eksploatavimo, nekilnojamojo turto operacijų, švietimo, meninės, pramoginės ir poilsio organizavimo veiklos, kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymo sektoriai (žr. [priedai](#), lentelė 1).

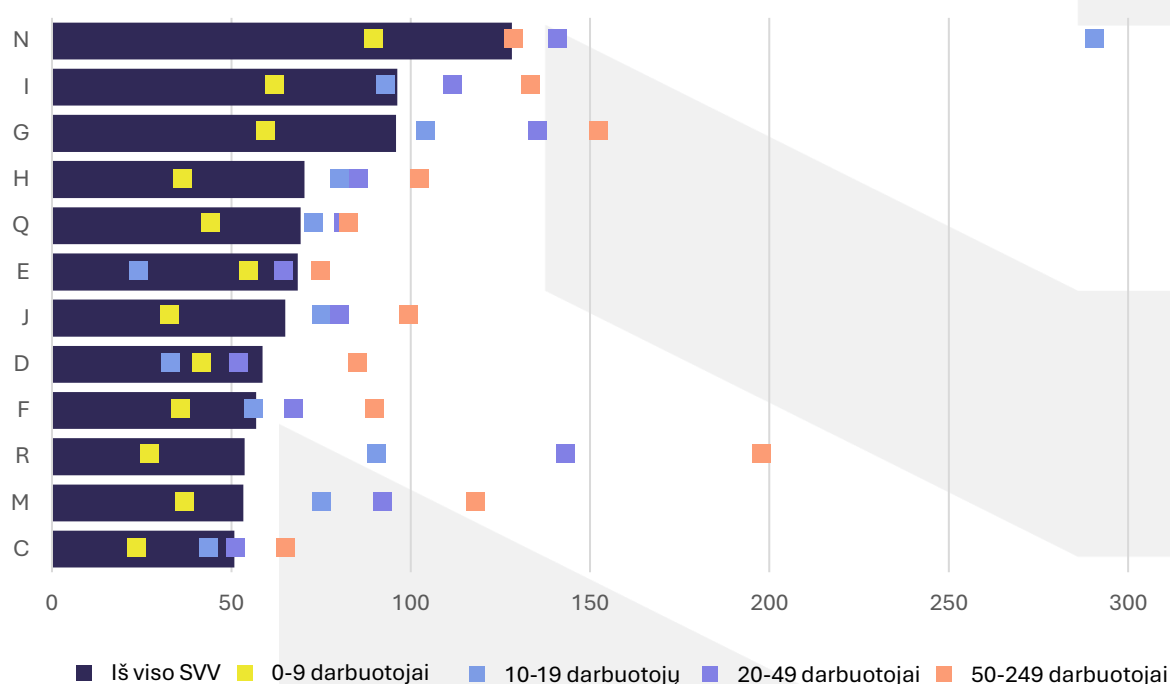
Analizuodami smulkių ir vidutinių įmonių produktyvumo atotrūkį nuo stambiųjų ir įvertinę 10 išsivysčiusių šalių duomenis, McKinsey instituto tyrėjai paskaičiavo, kad darbo našumo rodiklis mažose ir vidutinėse įmonėse vidutiniškai siekia 60% stambiųjų įmonių darbo našumo (besivystančiose šalyse – vos 29%).⁴ Lietuvoje mažų ir vidutinių įmonių darbo našumas vertinant 2023 m. duomenis siekė 62% stambiųjų įmonių našumo. Mažiausią atotrūkį nuo stambiųjų įmonių demonstruoja vidutinės įmonės: darbo našumas nuo 50 iki 249 darbuotojus turinčiose įmonėse siekė 94% stambiųjų įmonių darbo našumo, o 20-49 darbuotojus turinčiose įmonėse – 78%. Mažose (10-19 darbuotojų) įmonėse šis rodiklis siekė 70%. Tuo tarpu labai mažos (iki 10 darbuotojų turinčios) įmonės darbo našumu labai smarkiai atsilieka ne tik nuo stambiųjų (vos 37% stambiųjų įmonių produktyvumo), bet, daugelyje sektorių, ir nuo mažų ir vidutinių įmonių (žr. pav. 5). Didesnį mikro įmonių produktyvumo atsilikimą nuo mažų ir vidutinių įmonių pastebi ir McKinsey tyrimo autoriai – jų pasirinktos tyrimo imties rėmuose, tik Jungtinės Karalystės mikro įmonės demonstravo produktyvumo rodiklius artimus vidutinių ir net stambiųjų įmonių, visose kitose nagrinėtose šalyse skirtumas tarp pačių mažiausių ir vidutinių įmonių produktyvumo skyrėsi net iki trijų kartų.

Itin didelis atotrūkis tarp pačių mažiausių (0-9 darbuotojų) ir mažų (10-19 darbuotojų) įmonių darbo našumo pastebimas administracinėje ir aptarnavimo veikloje, pramoginėje ir poilsio organizavimo veikloje, prekybos, transporto, informacijos ir ryšių bei profesinės, mokslinės ir techninės veiklos sektoriuose. Toks atotrūkis indikuoja didelį potencialą didinti įmonių produktyvumą augant darbuotojų skaičiui ir plečiant veiklą. Itin didelį potencialą galima pastebėti reklamos ir rinkos tyrimų (M73), architektūros ir inžinerijos

⁴ A microscope on small businesses: Spotting opportunities to boost productivity, [A microscope on small businesses: Spotting opportunities to boost productivity](#) | McKinsey, 2024.

veiklos (M71), kitos profesinės, mokslinės ir techninės veiklos (M74), kompiuterių programavimo, konsultacinėje ir susijusiose veiklose (J62) bei informacinių paslaugų veiklos (J63) srityse – čia fiksuojamas smulkiųjų įmonių darbo našumas net kelis kartus atsilieka nuo mažų (10-19 darb.) įmonių darbo našumo. Didelį atotrūkį gali lemti skaitmenizacijos trūkumas, mažesnis inovacinis potencialas mažose įmonėse, taip pat dėl mažesnio darbuotojų skaičiaus labiau ribotos galimybės apsiimti didesnės apimties projektus ar daugiau projektų vienu metu. Geresni vadybiniai įgūdžiai ir efektyvesnis turimų resursų paskirstymas taip pat gali padėti auginti smulkiųjų įmonių produktyvumą.

Pav. 5 Smulkiųjų ir vidutinių įmonių darbo našumas pagal sektorius, palyginus su to paties sektoriaus stambiausių įmonių darbo našumu

N - Administracinė ir aptarnavimo veikla, I - Apgyvandinimo ir maitinimo paslaugų veikla, G - Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, H - Transportas ir saugojimas, Q - Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas, E - Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas, J - Informacija ir ryšiai, D - Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas, F - Statyba, M - Profesinė, mokslinė ir techninė veikla, C - Apdirbamoji gamyba.

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra ir Inovacijų agentūros skaičiavimai

Smulkios ir vidutinės įmonės darbo našumu stambias lenkia administracinės ir aptarnavimo veiklos sektoriuje – jų darbo našumas viršija 128% stambiausių įmonių darbo našumo, tuo tarpu 10-19 darbuotojų turinčios įmonės stambiausių to paties sektoriaus įmonių produktyvumą lenkia bene trigubai. Žvelgiant giliau, daugumoje šio sektoriaus subsektorių (pvz. pastatų aptarnavimo ir kraštovaizdžio tvarkymo (N81), įdarbinimo (N78) veikloje, išieškojimo agentūrų ir kredito biurų veikla (N8291)) smulkiųjų ir vidutinių įmonių produktyvumas lenkia arba yra itin artimas stambiausių įmonių produktyvumui.

Panaši tendencija pastebima ir McKinsey atliktame tyrime – tarp tirtų šalių, administracinėje veikloje mažos ir vidutinės įmonės dažniausiai lenkė produktyvumu to paties sektoriaus stambias įmones. Vidutiniškai smulkiųjų ir vidutinių įmonių produktyvumas buvo 104% stambiausių įmonių produktyvumo.

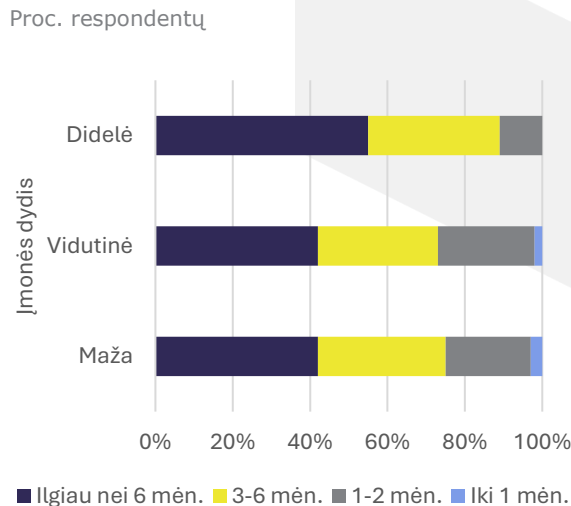
Smulkaus ir vidutinio verslo produktyvumo tyrimas

Tyrimo autoriai pastebi, kad nors mažos įmonės neturi laiko ir resursų inovacijos, jos turi konkurencinį pranašumą būdamos arčiau galutinio vartotojo, mažiau varžomos biurokratinių procedūrų ir gali greičiau ir lanksčiau reaguoti į rinkos pokyčius.⁵

5) Mažų ir vidutinių įmonių prieiga prie išorinių finansavimo šaltinių

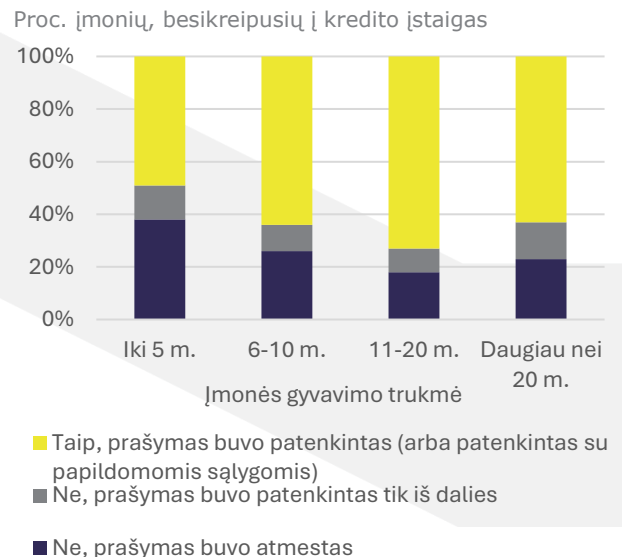
2023 m. Lietuvos Banko atliktos įmonių apklausos duomenimis⁶, vidaus ištekliai tampa reikšmingu įmonių veiklos finansavimo šaltiniu, įmonės vis mažiau naudojasi išoriniais finansavimo šaltiniais, dažniausiai dėl nenoro skolintis. Kas antra apklausoje dalyvavusi įmonė nurodė, kad labai reikšminga (daugiau kaip 60%) įmonės veiklos dalis buvo finansuojama vidaus ištekliais – palyginimui prieš metus tokių įmonių buvo 22%. Mažoms ir vidutinėms įmonėms tokios tendencijos kelia nemenkus iššūkius veiklos plėtrai, apsunkina galimybes investuoti į veiklos ir procesų efektyvinimą, produktyvumo augimą. Joms taip pat sunkiau užtikrinti veiklos tęstinumą vien vidiniais likvidžiais rezervais (žr. pav. 6). Lietuvos bankas pastebi, kad nuo 2022 m. padidėjo smulkių ir vidutinių įmonių dalis, apklausoje nurodžiusių, kad nors rinkoje yra pakankamai skolinimosi priemonių, tačiau trūksta informacijos apie jas ir galimybes jomis pasinaudoti. Tai indikuoja, kad tikslingesniai mažų ir vidutinių įmonių finansavimui reikalinga kokybiškesnė komunikacija ir aiškesnė informacija tikslinei auditorijai apie finansavimo galimybes ir jų įvairovę.

Pav. 6 Kiek ilgai Jūsų įmonė galėtų tęsti veiklą be išorės pagalbos su turimais likvidžiais rezervais?

Šaltinis: Lietuvos bankas

Pav. 7 Ar prašymą pasiskolinti ir (ar) pakeisti esamų įsipareigojimų sutarčių sąlygas finansų įstaigos visiškai patenkino?

Šaltinis: Lietuvos bankas

⁵ A microscope on small businesses: Spotting opportunities to boost productivity, [A microscope on small businesses: Spotting opportunities to boost productivity](#) | McKinsey, 2024.

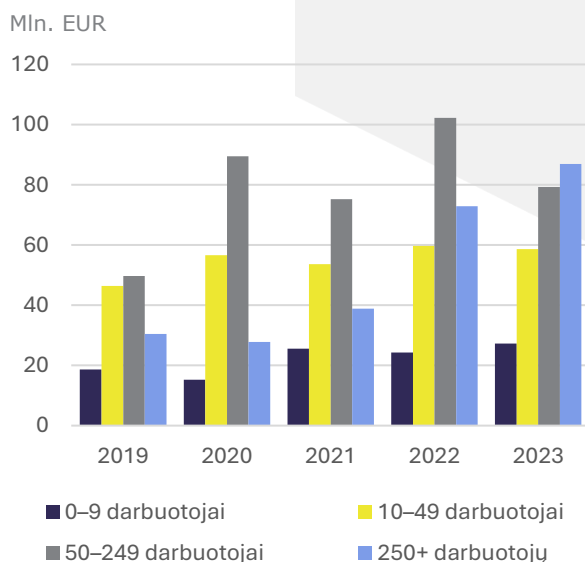
⁶ Įmonių apklausos apžvalga, [Įmonių apklausos apžvalga](#) | Lietuvos bankas, 2023
Smulkaus ir vidutinio verslo produktyvumo tyrimas

Su iššūkiomis siekiant pasinaudoti finansų įstaigų kreditavimo šaltiniais, Lietuvos Banko duomenimis, dažniau susiduria smulkios ir vidutinės įmonės. Apklausos duomenimis, atmetamų arba neviseškai patenkinamų mažų įmonių paskolų paraiškų dalis išaugo nuo 28% iki 47%. Tarp labai jaunų (veiklą vykdančių ne daugiau kaip 5 metus) įmonių kas antra paskolos paraiška buvo atmetama arba nevisai patenkinama (žr. pav. 7). Netolygios galimybės pasinaudoti išoriniais finansavimo šaltiniais, taip pat ženkliai mažesni vidiniai smulkių ir vidutinių įmonių resursai prisideda prie išliekančio didelio produktyvumo atotrūkio lyginant su stambiomis įmonėmis. Nepakankamos galimybės investuoti į veiklos efektyvinimą, skaitmenizavimą, procesų ir gamybos automatizavimą, riboja smulkių įmonių plėtrą ir produktyvumo augimą.

6) Verslo investicijos į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą

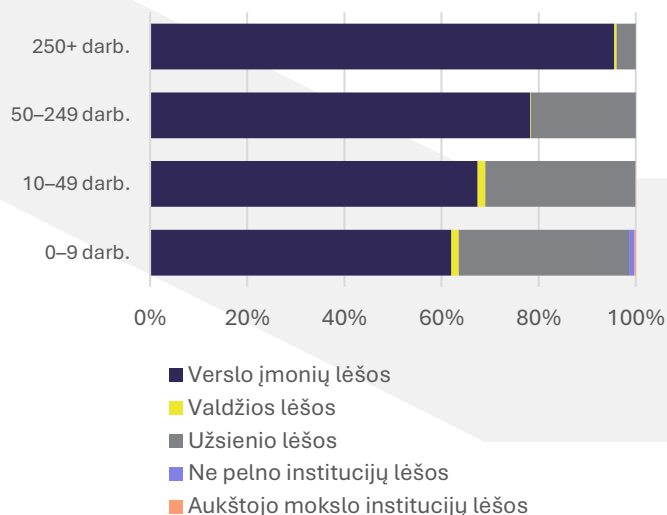
Lietuvos verslo investicijos į mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą (MTEP) veiklą išlieka žemos Europos Sąjungos kontekste. Lietuvos investicijos į MTEP veiklą 2023 m. siekė vos 1,1% nuo bendrojo vidaus produkto (BVP), tuo tarpu Europos Sąjungos vidurkis buvo 2,2%.⁷ Žvelgiant į detalesnius Lietuvos MTEP duomenis, matomas ryškus atotrūkis pagal įmonių dydžio grupes (žr. pav. 8). Per laikotarpį nuo 2019 iki 2023 m. pačių mažiausių (0-9 darbuotojus turinčių) įmonių lėšos, skirtos MTEP veiklai, augo vidutiniškai po 10% per metus, 10-49 darbuotojus turinčių įmonių – 6%, 50-249 darbuotojus – 12%, o stambiausių, daugiau kaip 250 darbuotojų įdarbinančių įmonių – 30% per metus.

Pav. 8 Verslo įmonių lėšos, skirtos verslo sektoriaus išlaidoms MTEP veiklai, 2019-2023 m.

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra

Pav. 9 Verslo sektoriaus išlaidos MTEP veiklai pagal įmonės dydį ir lėšų šaltinį, 2023 m.

Šaltinis: Valstybės duomenų agentūra ir Inovacijų agentūros skaičiavimai

⁷ Preliminarūs Eurostat duomenys, atnaujinti 2025-01-09:

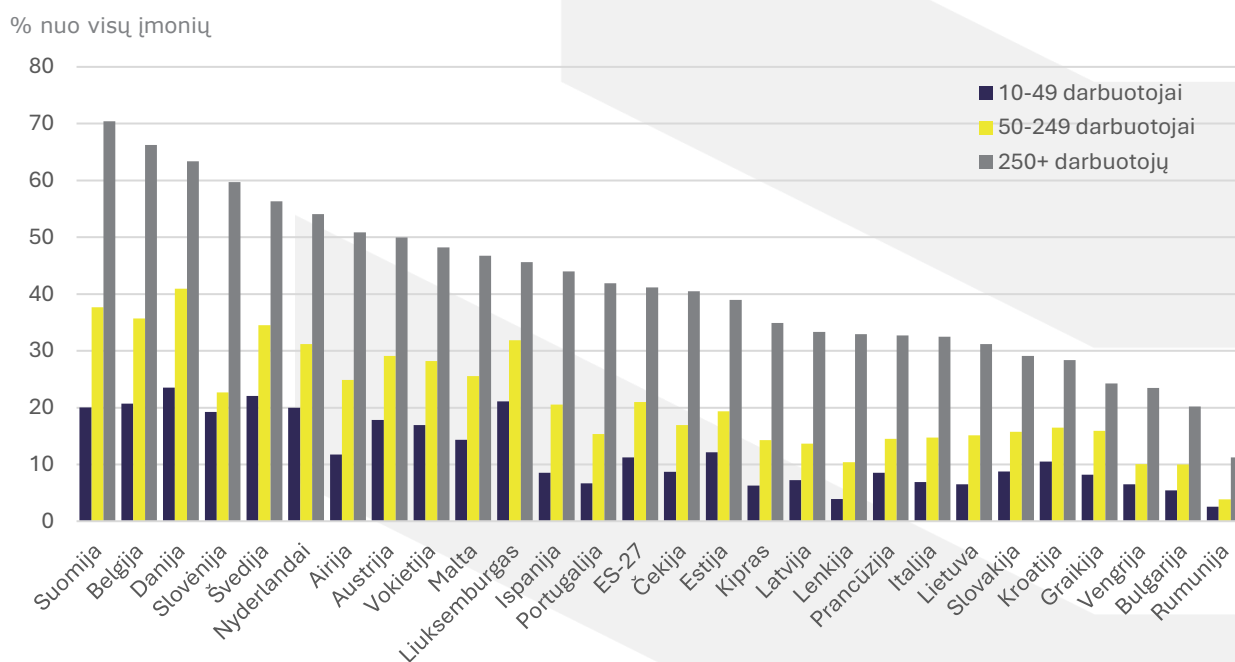
https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/rd_e_gerd_tot_custom_14091394/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=ba46c5ec-ed70-4957-aa53-77119d317b0d

Mažos įmonės turi mažiau vidinių resursų, sunkiau pritraukia kitų verslo įmonių lėšas investicijoms į MTEP veiklą – 62% pačių mažiausių (0-9 darbuotojai) įmonių išlaidų MTEP veiklai buvo finansuojamos verslo įmonių lėšomis, tuo tarpu stambios įmonės verslo lėšomis finansavo 96% išlaidų MTEP veiklai (žr. pav. 9). Smulkios įmonės susiduria su didesniais iššūkiais investuoti į MTEP veiklą, kas riboja jų galimybes sparčiau vyti stambių įmonių produktyvumą.

7) Dirbtinio intelekto įrankių naudojimas versle

Lietuvos įmonės atsilieka nuo ES vidurkio pagal įmonių, savo veikloje naudojančių dirbtinio intelekto (DI) įrankius, dalį, nepaisant gan sparčios DI plėtros šalyje. Eurostat duomenimis, 2024 m. 8,8% Lietuvos įmonių (įdarbinančių bent 10 darbuotojų) savo veikloje naudojo bent vieną iš DI įrankių – prieš metus tokių įmonių dalis šalyje buvo vos 4,7%. Lietuvos rodiklis 2024 m. buvo šeštas žemiausias Europos Sąjungoje ir nuo bendrijos vidurkio atsiliko 4,7 procentiniais punktais.

Pav. 10 Dirbtinio intelekto įrankių naudojimas versle Europos Sąjungos valstybėse, 2024

Šaltinis: Eurostat

Didžiausia DI įrankius naudojančių įmonių dalis fiksuojama tarp stambiausių (250+ darbuotojų) įmonių – Europos Sąjungoje 41,2% stambių įmonių nurodo naudojančios bent vieną iš DI įrankių, Lietuvoje – 31,2%. Tuo tarpu mažos įmonės (10-49 darbuotojų) visose Europos Sąjungos šalyse pagal DI įrankių naudojimą smarkiai atsilieka nuo didžiųjų – ES vidutiniškai 11,2% mažų įmonių naudoja DI įrankius, Lietuvoje tokių 6,5% (žr. pav. 10). Stiprus mažų įmonių atsilikimas diegiant naujausias technologijas ir DI įrankius taip pat prisideda prie augančio produktyvumo atotrūkio tarp mažų ir vidutinių bei stambių įmonių.

III Tyrimą ribojantys veiksniai ir rekomendacijos

1) Tyrimą ribojantys veiksniai

- Miškininkystės ir žuvininkystės, nekilnojamojo turto operacijų ir švietimo sektorių stambių įmonių (250+ darbuotojų) pridėtinės vertės bei darbuotojų skaičiaus duomenys nėra viešai skelbiami, dėl mažo šiuose sektoriuose veikiančių stambių įmonių skaičiaus. Valstybės duomenų agentūros duomenimis, kasybos ir karjerų eksploatavimo, taip pat kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymo ir kita asmenų aptarnavimo veikla užsiimančių įmonių, turinčių daugiau nei 250 darbuotojų 2023 m., nebuvo (žr. Priedai. Lentelė 1). Dėl stambių įmonių duomenų trūkumo, šių sektorių įmonės nebuvo įtrauktos į smulkių ir vidutinių įmonių produktyvumo atotrūkio analizę.
- Tyrimo tikslais vertinant skirtingų sektorių ir skirtingų dydžių įmonių produktyvumą naudojami viešai prieinami Valstybės duomenų agentūros duomenys – pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis bei dirbančių asmenų skaičius. Kiti produktyvumo skaičiavimui įtaką galintys turėti veiksniai (tokie kaip gamybos sąnaudos, išlaidos darbuotojų atlyginimams, įrangos nusidėvėjimo kaštai ir t.t.) į tyrimą nebuvo įtraukti dėl ne vienodo jų prieinamumo tarp skirtingų sektorių. Tyrimas remiasi agreguotais sektorių ir įmonių dydžio grupių duomenimis, todėl nėra galimybės iš analizės eliminuoti labai specifinį nuokrypį turinčių įmonių, kurios gali iškreipti grupės ar sektoriaus statistiką.

2) Rekomendacijos

- Didelei daliai smulkių ir vidutinių verslų technologinių inovacijų, kaip antai, dirbtinis intelektas, diegimas reikalauja papildomų išlaidų į darbuotojų ugdymą, vadybos ar kitas organizacines sritis. Nuosavų lėšų neretai nepakanka, todėl verslai remiasi įvairiais finansiniais mechanizmais (įskaitant paskolas, dotacijas, subsidijas). Tyrime cituojami Lietuvos Banko duomenys rodo, kad dažna maža ar vidutinė įmonė įvairiomis verslo paramos formomis nepasinaudoja dėl informacijos apie jas trūkumo, nepakankamai aiškių paraiškos teikimo sąlygų ir pan. Todėl verta atkreipti dėmesį ne tik į paramos smulkiam ir vidutiniam verslui įvairovę, bet ir užtikrinti aiškesnę ir lengviau prieinamą komunikaciją apie galimybes pasinaudoti valstybės parama.
- Didelis produktyvumo atotrūkis tarp pačių mažiausių (0-9 darbuotojai) ir mažų (10-19 darbuotojų) gali būti nulemtas ne tik sudėtingesnių finansinių galimybių, ribojančių investicijas į produktyvumą skatinančias inovacijas, bet ir vadybinių įgūdžių trūkumo, prastesnio darbų pasidalijimo ir silpnesnės specializacijos. Į šių kompetencijų ugdymą labai smulkiose įmonėse nukreiptos programos ir valstybės paramos priemonės galėtų prisidėti prie produktyvumo augimo, ypač didelę pridėtinę vertę kuriančiuose sektoriuose (pvz. informacijos ir ryšių, apdirbamosios gamybos), taip pat tuose, kuriuose

fiksuotas didžiausias atotrūkis tarp labai mažų ir mažų įmonių (pvz. informacijos ir ryšių, mokslinės, profesinės ir techninės veiklos sektoriuose).

- Nors Lietuvoje auga dirbtinio intelekto įrankių naudojimas versle, vis dar smarkiai atsiliekame nuo Europos Sąjungos vidurkio. Itin mažas DI įrankių naudojimo procentas fiksuojamas tarp mažų įmonių. Visgi mažoms įmonėms DI įrankiai galėtų padėti optimizuoti rutininius procesus, geriau planuoti turimų resursų panaudojimą, taip leidžiant tikslingiau išnaudoti darbuotojų laiką kuriant pridėtinę vertę. Tikslingos priemonės, padedančios įsigyti ir įsisavinti DI įrankius smulkioms ir vidutinėms įmonėms galėtų paskatinti spartesnį jų produktyvumo augimą.

Priedai

Lentelė 1 Veikiančių įmonių skaičius pagal ekonominės veiklos rūšį ir įmonės dydį, 2023 m.

EVRK sekcija	Ekonominės veiklos pavadinimas	Labai mažos įmonės	Mažos įmonės	Vidutinės įmonės	Iš viso MVI	Stambios įmonės
C	Apdirbamoji gamyba	7 287	2 010	677	9 974	150
N	Administracinė ir aptarnavimo veikla	4 291	465	152	4 908	92
H	Transportas ir saugojimas	7 506	1 539	345	9 390	85
G	Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas	25 748	2 718	391	28 857	62
F	Statyba	10 907	2 134	281	13 322	35
J	Informacija ir ryšiai	5 145	445	134	5 724	27
Q	Žmonių sveikatos priežiūra ir socialinis darbas	2 334	628	92	3 054	25
D	Elektros, dujų, garo tiekimas ir oro kondicionavimas	863	69	24	956	11
M	Profesinė, mokslinė ir techninė veikla	15 078	726	87	15 891	11
I	Apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų veikla	2 954	1 075	112	4 141	9
R	Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla	1 980	102	15	2 097	8
E	Vandens tiekimas, nuotekų valymas, atliekų tvarkymas ir regeneravimas	205	76	63	344	7
A02-A03	Miškininkystė ir žuvininkystė	1 116	166	9	1 291	2
L	Nekilnojamojo turto operacijos	6 001	231	23	6 255	2
P	Svietimas	1 681	171	36	1 888	1
B	Kasyba ir karjerų eksploatavimas	89	36	13	138	
S95-S96	Kompiuterių ir asmeninių bei namų ūkio reikmenų taisymas; kita asmenų aptarnavimo veikla	2 055	121	16	2 192	

Literatūros sąrašas

How Business Can Approach “The Productivity Problem” Today, [How Businesses Can Approach 'The Productivity Problem' Today](#), 2022.

Will productivity and growth return after the Covid-19 crisis? [Will productivity and growth return after the COVID-19 crisis? | McKinsey](#), 2021.

What is productivity? [What is productivity? | McKinsey](#), 2024.

A microscope on small businesses: Spotting opportunities to boost productivity, [A microscope on small businesses: Spotting opportunities to boost productivity](#) | McKinsey, 2024.

OECD Compendium of Productivity Indicators 2024, [OECD Compendium of Productivity Indicators 2024 | OECD](#).

Beldina Owalla, Chay Brooks. Factors affecting SME productivity: a systematic review and research agenda, 2019.

Economic Growth, Increasing Productivity of SMEs, and Open Innovation, 2021.

D.Hang., L.G.Pee., L. Cui (2021). Artificial intelligence in E-commerce fulfillment: A case study of resource orchestration at Alibaba’s smart warehouse. *International Journal of Information Management*, 57, Article 102304. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2020.102304>

Erik, Brynjolfsson., Andrew McAfee. The business of artificial intelligence. *Harvard Business Review*, [The Business of Artificial Intelligence](#), 2017.

J. Wang., Y. Lu., S. Fan., P. Hu., B. Wang (2022). How to survive in the age of artificial intelligence? Exploring the intelligent transformations of SMEs in central China. *International Journal of Emerging Markets*, 17(4), 1143–1162. <https://doi.org/10.1108/IJOEM-06-2021-0985>

Isabelle Roland, Unlocking SME productivity: review of recent evidence and implications for the UK’s Industrial Strategy, Centre for economic performance, The London School of Economics and Political Science, 2020.

Peretz-Andersson, S. Tabares, P. Mikalef, V. Parida, Artificial intelligence implementation in manufacturing SMEs: a resource orchestration approach, *International Journal of Information Management*, 2024.

Smulkaus ir vidutinio verslo produktyvumo tyrimas

Tyrimo ataskaita parengta 2024 m. gruodžio mėnesį

Tyrimą parengė:

Indrė Griškienė, vyriausioji analitikė, i.griskiene@inovacijuagentura.lt

Miglė Caporkė, vyriausioji projektų vadovė, m.caporke@inovacijuagentura.lt